

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 30. marca 1859.

Poglavitne napake pri reji sadnih dreves.

Če je skušnja povsod v kmetijstvu najbolja učnica, bi bilo misliti, da je že zdavnej uterjeno in sploh spoznano, kako je treba s sadnim drevjem ravnati; al to ni tako, temveč še veliko in hudih napāk se širi vedno od roda do roda, ki drevju veliko škodo prizadevajo. Zagovarjati bi se dale te napake k večjemu s tem, da so pri nas polja in senožeti prva skerb kmetovavcov, in da za sadno drevje se je večidel le toliko zemlje pušalo, kolikor je je unim ostalo.

Ker je pa na svetu vedno več ljudi, kateri vseh reči tudi vedno več potrebujejo, se razni pridelki med nje lahko spečajo; torej je očitno, da tudi sadje povsod svojega kupca lahko najde, če bi se tudi na to ne gledalo, da za dom veliko zaleže. Da se pa reja sadnega drevja povzdigne na tisto stopnjo, na kateri nam more velik dobiček donasati, je pred vsem treba, da se spoznajo in odpravijo tiste napake, ktere jo zadržujejo. So pa poglavitne napake pri reji sadnih dreves te-le:

1. Da se sadno drevje sadi v tako zemljo in tak kraj, ki ni za-nj pripraven. Nekteri mislijo, da je vsak kraj, če je še tako v zatišji in brez sonca in zraka, ali če ima mokrotno in pusto zemljo, za drevje pripraven; pa ne mislijo, da, kjer se drevo ne more prosto gibati in veselo rasti, kjer ne more zdravih korenin zarediti in jih razprostirati, mu gotovo ne bo dolgo zdravo ostalo, in če ne dobi ne iz zemlje ne iz zraka dovolj živeža, mu gotovo tudi ne bo nikolj dovolj sadú obrodilo.

Da si tedaj sadjorejec prevelicnih stroškov in truda pri nasadbi sadnega drevja ne bo napravil, mu ni nič družega storiti, ko ga le tje posaditi, kjer je dobra zemlja, da zrak in sonce do drevja moreta.

Druga napaka je, da se ne sadé povsod prave plemena (sorte) sadnega drevja.

Jablana hoče rodovitno, ne presuho ne premokro zemljo imeti, hruška razun žlahnic, je zadovoljna s slabijo zemljo, ja še celó v suhi in pešeni se precej dobro ponaša. Češnja rada rodi v bolj suhljati, višnja pa tudi v prav suhi zemlji. Češplja ljubi med vsem sadnim drevjem najbolj mokroto, v presuhi zemlji ne rodi in se prav slabo ponaša.

Na omenjene okolišine se pri posadbi dreves žalibog vedno le premalo pazi; največkrat gleda kmetovavec, ki si drevesce za posadbo omišlja, bolj na nizko ceno kakor na njih žlahnost, in to, da so dober kup in da jih lahko dobi. Vse to je večidel krivo, da se v naših krajih tū in tam verti češpljevih drevés nahajajo, ki namesti sadja le ternje rodé.

Tretja napaka je, da mlade drevesa napačno sadimo.

Akoravno je drevesce dobre sorte, kraju in zemlji primerno, ne prešibko, ampak čvrsto, in preden se posadí, prav obrezano bilo, vendar se bo vse pokazilo, če se a) drevesa pregosto sadé, b) če se jim premajhne jame kopljejo, in c) če pridejo korenike pregloboko v zemljo.

Da drevesa ne bodo pregosto ali pa preblizo eden družega, je treba vediti, da eno od družega mora najmanj štiri sežnje narazen biti. Moti se, kdor misli, da je vse storil, če je veliko drevja na en kup zasadil. Ko so že drevesa velike in močne, potrebujejo tudi veliko živeža, ki ga po koreninah in perji na se vlečejo, in pa od svetlobe in sonca dobivajo, brez česar bi veselo ne rastle, ne obilo sadú donasale. Če pa pregosto stojé, vsega tega doseči ne morejo.

Dostikrat skoplje sadjorejec za drevesca tako plitve in ozke jame, da va-nje drevesca, če imajo še tako malo korenin, komaj posili, in ne pomisli, da je mlado drevesce večidel svojih sesavk obropano, ki si jih mora zopet zarediti, kar se pa drugači zgoditi ne dá, kakor če dobi dovolj rahle in dobre persti okrog svojih korenin. Kjer drevo tega ne najde, je kakor cvetlica v kahli; korenine se krivé, ker se ne morejo nikakor razprostirati in ne morejo drevésa dolgo zdravega obderžati. Zato bi bilo vsakemu sadjorejcu svetovati, da naj jame, v ktere misli drevesca saditi, vselej najmanj po 3 še bolje pa 4 čevlje široke koplje in z rodovitno perstjo previdi.

Največji pogrešek pri posadbi dreves je pa ta, da se pregloboko sadé. Dostikrat se to zgodí le zato, da drevesce bolj krepko stojí, če se mu korenine z zemljo zasujejo in dobro zatlačijo; dostikrat pa zato, ker se okrog drevesa nasuta perst v jami posede in korenine vedno nižje pridejo.

Vsakemu sadjorejcu bi moglo popolnoma znano biti, da se redivne korenine drevés naravnost zgorej po zemlji širijo, in bolj ko jih tlačíš v globočino, toliko borniše in kasneje drevo raste. Kdor mlado drevo pregloboko posadí, mu tako rekoč že v začetku sapo vzame, in bo, če kmali ne usahne, žalostno medlelo in medlelo in nikoli tako spešno rastlo, kakor uno, ki je bilo le v plitvo jamo posajeno. Če hočeš, da se ti bodo usajene drevesa veselo sponasale, koplji jim 3 do 4 čevlje globoke in primerno široke jame, nasuj jih z rahlo, dobro in poverhno zemljo, postavi na-njo mlado drevesce, zasuj mu korenine tudi z dobro zemljo, in porok sem ti, da se ti bo prijelo in obueslo, da ga boš vesel. Tukaj bi pa tudi znalo to le vodilo veljati: bolj plitvo ko je drevo posajeno, toliko bolj se bo ponašalo. Če se drevo okrog korenin prehudo zatlači, mu je to škodljivo, vendar pa ne smejo kakošne votline okolj korenin ostati, ampak zemlja se mora na korenine primerno potlačiti.

Potrebno privezovanje dreves zoper sapo bo najgorše, če se na čez križ postavljene kole narahloma pripnejo. — Na posamne količe se privezujejo pozneje, kadar se je zemlja krog njih že popolnoma posedla. — Kdor, kakor smo ravno rekli, drevje bolj plitvo in tako reči nad zemljo sadi, jo bo veliko bolje opravil, kakor tisti, kateri jih globoko pod zemljo pogrezuje.

Četerta napaka, če se drevje napačno obrezuje in otrebuje, ali pa, če se to popolnoma opuša.

Velika napaka pri drevoreji je, ako se posajeno drevó pusti rasti kakor samo hoče. — Še celó vezi, s kterimi je h kolícu pripeto, mu neskerben sadjorejec rad ne ponóví, tem ínej mu bo zemlja rahlal, da bi ložeje in čversteje rastlo. — Kdor enake dela in opravila pri posajenih drevescih zanemarja, mu ne bodo rastle, ampak le medlele in čez nekoliko časa se posušile; druge pa, akoravno mu ne usahnejo, šibke ostanejo in prav po malem rodé, ker vlastnik v svoji nemarnosti meni, da je s tem vse opravljeno, če le drevó v zemlji stóí.

Zato ga tudi ne obrezuje, ne v drugem ne v tretjem letu, kakor mu gré; če bi ga po navadi obrezoval, mu nepotrebne veje postrigel, napravil bi mu lepo krono, drevó bi prišlo k moči in bi bilo rodovitno.

Vsled te nemarnosti jamejo veje križem rasti, se ena ob drugo guliti in snetjave prihajati. Verhne pa ena drugo zadušé, zrak in sonce ne moreta do njih, ne nastavijo sadnih popkov, ali pa donašajo redek in piškov sad.

Če sadjorejec o pravem času vzame nož in žago v roko in obrezuje in žaga na drevesih nepotrebne in suhljate veje, bo drevesu k dvojnemu pridelku pripomogel.

Kdor svoje drevje umno obrezuje in nepotrebne veje žaga, mu pripomore, da lepo krono doverší, zdravo ostane in je rado polno. Bolj ko drevo rodí, bolj mora sadjorec paziti, da mu nepotrebni vej ne pustí, ampak mu jih vzame, da bo poprej druge nove mladike in rodovitne popke poglalo. Če mu veliko starega lesa pustí, bo malo in pri tem tudi slabega sadja pridelal. Zato se morajo tudi drevesa od 10 do 10 let ponoviti, to je, če se jim vse veje močno obrežejo ali pa požagajo. Kdaj je najboljši čas, sadno drevje obrezovati, niso sadjorejci enih misel; eni terdijo, da je za to najboljši čas jesen, drugi pa spomlad; na vsako vižo se mora to vselej opraviti, preden se začne sok po drevesih pretakati.

Večji rane, ki so se drevesu z nožem, sekíro ali žago napravile, se morajo z drevnim voskom, oljnato barvo ali katranom zamazati, da se ne bo iz njih sok cedil, kar bi drevesu smoliko ali pa žlambor napraviti utegnilo.

Razun teh napák se mora sadjorejec še varovati:

Petič. da ne bo prezgodnih ali mehkotnih plemen sadil. Bolj bo vselej opravil, če se bo sploh znanih dobrih sort deržal.

Šestič. Ostergati mora in počistiti s starih dreves trohljivo skorjo in mah, kamor se radi škodljivi merčesi potikujejo in vgnjezdujejo. Tudi gosenskih gnjezd ne sme po vejah pušati, da se mu ne bo preveč gosenc zaplodilo; treba jih je vsako leto večkrat oberati in pokončevati.

Sedmič. Nerodovitne drevesa slabe sorte naj se precepíjo. Ravno tako mu gré tudi s starimi drevesi ravnati; odžagati jim mora stare veje, mlajše pa precepiti.

Če se bodo sadjorejci omenjenih poročil z veseljem poprijeli, smo jim porok, da bodo v kratkem času toliko sadja pridelali, da ga bodo gotovo veselí.

Po „Zeitschr. des landw. Centr. Vereins der Pr. Sachsen“.

Da spomladanski mraz setvam ne škoduje.

Kadar konec zime sneg zgine s polja in merzla sapa brije po njivah, kjer ste zimska pšenica in rež vsejane, je nevarnost za nju velika.

Če namreč ponoči zmerzne, podnevi pa se otaja, se zemlja razpoke in srez potegne nježne koreninice na dan. Ako piše sedaj, kakor je mesca sušca že navada, ojstra sapa, ktera vse hitro posuší, se ni čuditi, da pred kratkem še lepo zelene njive rumenkaste prihajajo.

Kaj je sedaj storiti? Ali le potérpežljivo gledati, kaj se po polji godí, ali pa kaj poskusiti zoper to uímo.

Modri gospodarji tako-le ravnajo: Kakor hitro se njivi vidi, da nima več poprejšne lepe zelene farbe, ampak se

ozimina kaže kakor da bi venela, ker ji potrebne poveršne vlage manjka, naj se njiva povleče z latinskim lesenim valjarjem, v kterega se tudi lohak konjiček vpreže. Valjar potlači zemljo, razpoke proti žitnim koreninam zginejo, setev začne spet veselo zelenéti, in upanje se verne, da merzli sušec ne bo škodoval ozimini.

„Landw. Ztg. f. Linz.“

Zdravilska novica.

(Kako odpraviti podgrom ali putiko v nogah — podagro, Fussgicht), hočemo po francozkem časniku „La Patrie“ vsem tistim, ktere ta sitna bolezen tare, zdravilo povedati, ktero je zatega dnarja vredno — ako res pomaga! Po naših mislih ima putika v nogah, kakor vsaka druga putika, svoje prebivališče v celem životu; kdor jo tedaj le iz nog ali rok preganja, ne vemo, ali jo bo odgnal. Vendar saj zdravniki še vsega ne vemo, in morebiti vé „La Patrie“ za dobro zdravilo, ko to-le svetuje: „Kopaj si noge v gorki vodi, v kteri si skozi 3 ure kahal cvetja jesenovega (Esche) in pa bezgovega (Hollunder)“.

Kako dolgo je treba noge vsakidan kopati, ni povedano — morebiti celo uro — rečeno pa je, da ta kopel pomaga že v 4 dneh. — Bog daj! si bo želel marsikdo, ki utegne to zdravilo poskusiti, ktero ima to dobro, da ne bode škodovalo, ako ne bo pomagalo.

Kako gospodini natora v našem telesu?

Kdo ne zna sloveče basni ali prilike Rimljana Menenija Agripa-ta od želodca in udov telesnih, in kako je preveril s to priliko preproste puntarje na sveti Gori!

„Oba (želodec in vlada) morata prejematí, da moreta dajati; oba pa dajeta toliko, kolikor prejemata“ — tako je djál modri Agripa. Glejte le-te besede, ki jih je govoril ta mož 495 let pred Kr. rojstvom — tedaj pred 2353 leti — le-te besede so obveljale zdaj učenim za vodilo v nauku od spremembe živeža v telesu človečjem — in živalskem sploh.

Deli telesni nimajo res v sebi ne trohice drugega, kot to, kar dobivajo iz kervi, v ktero spreminja želodec s črevi vred vso jed in pijačo, kolikor je vžijemo. Pa tudi kerv nima v sebi nikake stvarice (pervine), da je ne bi bilo v kakem živežu iz rastlinstva ali živalstva.

Da zvemo, je li to res, moramo poprej na kratko pregledati, iz česa je kerv.

Kerv je sestavljena iz mnogih delov. Našteli so jih že kakih štirideset.¹⁾ Ali za naše razlaganje „po domače“ hočem povedati le tri pglavitne dele, iz kterih je kerv. Ti pglavitni deli so: 1. beljakovina, 2. mastnina, 3. neorganina.

Beljakovina²⁾ pravim takemu živežu, ki ima (razun kakih drugih delov) kaj beljaka v sebi. Sem spada beljak sam na sebi, pa tudi laknec³⁾, siršec⁴⁾, svaljkovec⁵⁾ itd.

Mastnina so mastni deli v kervi (kervna mast).

K neorganini se štejejo „neorganski“ deli. Taki so v kervi: voda, sol, železo. Treba pa pomniti, da beseda sol ne pomenja tukaj same kuhinske soli, ampak tudi druge reči, ki jim pravijo kemikarji „sol“: apno ali kreda itd.

Laknec se loči iz kervi mahom, ko se pusti kerv iz žile. Vsak ve, da se vsede kerv, ako se berž berž ne meša. Vsak ve tudi, kako se prijemlje nekoliko kervi palice, s ktero kdo kerv meša, — jelite, kakor predivo ali lakno? To je laknec. V drugi kervi (Serum) je pa beljak pglavitni del. Pravijo mu tako, zato ker ima take lastnosti,

¹⁾ Ludwig, Physiologie 1854. II. 1 in dalje. — ²⁾ Eiweisskörper. eiweisshaltige Stoffe, Albuminate. Slovensko ime je zbornó. — ³⁾ Fibrin. (Faserstoff). — ⁴⁾ Casein (Käsestoff). — ⁵⁾ Globulin.